

زهرا آقازاده تبریزی^۱، دکتر محسن بهرامی^۲

۱. دانشجوی دانشگاه امیرکبیر (zahraaghazade@yahoo.com)

۲. استاد دانشگاه امیرکبیر

سناریوهای فرهنگ در جهان

چکیده

با بررسی اهمیت موضوع فرهنگ و اهمیت مضاعف آن برای جمهوری اسلامی ایران، مسئله چگونگی جریان دادن فرهنگ اسلامی در سطوح مختلف زندگی فردی و اجتماعی جامعه مسئله حیاتی، اساسی و تعیین‌کننده برای جامعه ما محسوب می‌شود، و لازمه این امر شناسایی تحولات و سناریوهای موجود در حوزه فرهنگ است. لذا در این مقاله با استفاده از روش شوارتز، پس از شناسایی عوامل کلیدی فرهنگ و جهانی‌شدن به عنوان مهم‌ترین نیروی پیشران آن، چهار سناریو تدوین شده است که عبارت‌اند از:

همگونی فرهنگی

خاص‌گرایی فرهنگی

آمیزش و تحول فرهنگی

رویکردهای مختلف به یک منبع فرهنگ

واژه‌های کلیدی: فرهنگ، سناریو، جهانی شدن، عوامل کلیدی فرهنگ

۱- مقدمه

پیتر شوارتز به عنوان یکی از تأثیرگذارترین آینده‌پژوهان جهان شناخته می‌شود. وی یکی از افرادی است که طی سال‌های دهه هشتاد میلادی استفاده از سناریوها را در برنامه‌ریزی‌های شرکت نفتی رویال داچ شل پیاده کرده و توسعه دادند. همکاری وی با افراد شناخته‌شده‌ای چون فن‌درهایدن و پبیر واک، کتاب وی- "هنر دورنگری"- را به یکی از پرخواننده‌ترین کتاب‌ها در زمینه تدوین سناریو تبدیل نموده است. این ویژگی‌ها ما را برآن داشت که در تدوین سناریوهای فرهنگ از روش شوارتز استفاده نماییم. شوارتز هفت گام زیر را برای توسعه سناریوها پیشنهاد می‌کند:

شناسایی موضوع یا تصمیم اصلی

بہتر است فرآیند تدوین سناریو را ابتدا با شناسایی و انتخاب یک موضوع شروع کرده و سپس بنای سناریو را به سمت محیط بیرونی توسعه داد. به نظر شوارتز شروع کار باید با تصمیماتی آغاز شود که آثاری بلندمدت بر آینده سازمان خواهند داشت.

شناسایی عوامل کلیدی

شناسایی نیروهای پیشران

باید فهرستی از روندهای پیشران در محیط تهیه گردد. این روندها، بر عوامل کلیدی، اثرگذار هستند.

طبقه‌بندی براساس اهمیت و عدم قطعیت

انتخاب منطق سناریو

نتیجه مرحله پیشین، شناسایی محورهایی است که سناریوهای نهایی بر اساس آن‌ها از یکدیگر متمایز می‌شوند. هدف نهایی در فرآیند تدوین سناریو، دستیابی به سناریوهایی است که تفاوت‌های موجود میان آن‌ها، برای تصمیم‌گیران سازمان قابل توجه باشد.

منطق یک سناریو، یعنی شرح چگونگی رفتار باورکردنی نیروهای پیشران در سناریو. این کار تا حدی شبیه نوشتن فیلم‌نامه‌ای است که شخصیت‌های اصلی آن (عوامل کلیدی و پیشران‌ها) شناخته‌شده است و تعامل این شخصیت‌ها با یکدیگر صورت‌های مختلفی به خود می‌گیرد.

پربار کردن سناریوها

شناسایی پیامدها

انتخاب شاخص‌ها و علائم راهنما

باید برای هر سناریو مجموعه‌ای از شاخص‌ها و علائم راهنما، به عنوان نشانه تحقق آن سناریو شناسایی شود. .

۲- گام اول، شناسایی موضوع (اهمیت فرهنگ)

فرهنگ جامعه در حقیقت هویت‌بخش یک ملت، و پشتوانه‌ای تحرک و فعالیت و توسعه‌ی هر جامعه محسوب می‌شود. فرهنگ به جامعه حرکت، انگیزه، و جهت می‌دهد. بعلاوه نقطه عطف (قوت) جامعه اسلامی نسبت به سایر جوامع تفاوت ارزش‌ها، معیارها، اهداف، مبانی و حرکت آن و تفاوت آن نسبت به بینش جهان انسان، جامعه و تاریخ است. این تفاوت‌ها باید در درون و مهد زندگی مردم تجلی پیدا کند. به همین دلیل مسئله چگونگی جریان دادن فرهنگ اسلامی در سطوح مختلف زندگی فردی و اجتماعی جامعه مسئله حیاتی، اساسی و تعیین‌کننده برای جامعه ما محسوب می‌شود.

پیچیدگی مسائل فرهنگی و روابط بین آن‌ها در حوزه کلان و راهبردی نیازمند طراحی از پیش تعیین شده است تا با طرح‌ریزی در حوزه سیاست‌گذاری و اجرا در سطح کلان بتوان از خطاها و لغزش‌ها و هدر رفتن منابع و امکانات جلوگیری کرد.

از آنجایی که تعامل فرهنگی در افق چشم‌انداز با دیگر کشورهای منطقه و جهان نیازمند شناخت عمیق از تحول‌ها و رویدادها و شناسایی جریان‌های فرهنگی، رویکردها، روش‌ها و شیوه‌های فرهنگی رقبا در پیش گرفتن راهکارهای منطقی است؛ بنابراین بدون سیاست‌گذاری مدون و طراحی یکپارچه و نگاه رو به جلو، همچنین تفکر و برنامه‌ریزی رو به جلو نمی‌توان به اهداف و نیات بلند چشم‌انداز ۱۴۰۴ دست یافت.

۳- گام دوم، شناسایی عوامل کلیدی(عناصر مهم فرهنگ)

به منظور شناسایی عوامل کلیدی، با استفاده از روش مصاحبه و مطالعه، نظر ۹ تن از خبرگان حوزه فرهنگ بررسی و تحلیل شد، و سه عامل مهم استخراج گردید.

که این سه عامل عبارتند از:

منبع فرهنگ

مظاهر فرهنگ

انتقال‌دهنده فرهنگ

بدون منبع هیچ فرهنگی شکل نمی‌گیرد. حتی اگر نابغه‌های فراوانی باشند، بدون خوانش از یک متن و منبع فرهنگ ساخته نمی‌شود. ولو این متن در عام‌ترین شکل خودش طبیعت باشد. فرهنگ در خلأ ایجاد نمی‌شود؛ از یک عینیتی نشأت می‌گیرد. یک فرهنگ باید یک مولد، یا منبع داشته باشد. و این مهم‌ترین رکن.

جهت تهیه فایل WORD این مقاله به سایت DaneshResan.com مراجعه نمایید و عنوان مقاله را جستجو کنید

پیش از ۲ میلیون مقاله فارسی در این سایت موجود میباشد

سومین همایش ملی آینده‌پژوهی

منبع فرهنگ	مظاهر فرهنگ	انتقال‌دهنده فرهنگ
متفاوت	متفاوت	متفاوت
خاص گرایی	متفاوت	متفاوت
همگونی	یکسان	یکسان
آمیختگی و تحول فرهنگی	متفاوت	متفاوت/یکسان
رویکرد مختلف به یک منبع فرهنگ	یکسان	متفاوت/ یکسان

۷- گام ششم، پربار کردن سناریو

در اینجا بر اساس الگوی کارشناس (در این الگو یک فرد یا گروه کوچکی از افراد طراحى سناریوها را برعهده می‌گیرند) چهار سناریو برای آینده فرهنگ بیان شده است:

همگونی فرهنگی

نخست، در روایتی بدبینانه، الئونورا ماسینی می‌گوید: " همه فرهنگ‌ها، به‌ویژه فرهنگ جوامع کنونی، اصالت خود را از دست می‌دهند یا به صورت "موزه‌ای" در می‌آیند و دیگر نمی‌توانند هیچ گزندی به فرهنگ حاکم برسانند. در واقع اگر هم جوامع کنونی را در محیط طبیعی‌شان در نظر آوریم، باز نوعی عنصر "موزه‌ای" وجود دارد. در این روایت، معیار شناخت فرهنگ اهمیت بسیاری دارد. چنانچه "معیارها" وارداتی باشد فرهنگ از درون نابود خواهد شد، چرا که هیچ معیار نیرومند محلی برای رویارویی با معیارهای بیرونی وجود نخواهد داشت. این روایت با جذب مزایای فرهنگ حاکم در عرصه‌هایی چون بهداشت و رشد اقتصادی روی می‌-دهد؛ در سایه این امتیازات، جهان ناگزیر خواهد بود که تنها یک فرهنگ داشته باشد. فرهنگ‌ها در برابر فرآیند جهانی‌شدن منفعل می‌شوند و حتی ضمن پذیرش فرهنگی که جهانی‌شدن اقتصادی عامل آن است ویژگی‌های خود را از دست می‌-دهند. فرهنگی واحد در تمام جهان رخ می‌نماید.

خاص‌گرایی فرهنگی

فرهنگ‌ها به مقاومت جهانی‌شدن می‌پردازند و حتی مقابله پرتنش همراه است. مرزهای جغرافیایی حتی در اروپا سرسختانه محافظت می‌شود. زبان‌های کهن در حال زنده شدن است. در ایران هر شهر به لهجه پدربزرگان خود صحبت می‌کنند و لباس‌های آنان را می‌پوشند. نژاد‌های مختلف بیش از پیش گرد هم جمع شده‌اند و آداب و رسوم‌های خاص خود را زنده کرده‌اند. هرچند از تمدن نوین غرب هیچ کجا بی‌نصیب نمانده است. همه اتومبیل‌های جدید سوار می‌شوند. در همه خانه‌ها اینترنت پیدا می‌شود. وسایل ارتباطی نوینی ساخته شده است که با سراسر دنیا می‌توان ارتباط سریعی برقرار نمود. عناصر هویت‌بخش فرهنگ‌ها چون زبان، دین، قوم و نژاد نمود می‌یابد. به بیان دیگر فرآیند جهانی‌شدن در عین حال که جنبه-هایی از زندگی در دنیای مدرن را یکدست می‌کند تفاوت‌های فرهنگی و هویتی را نیز تقویت و احیا می‌کند.

آمیزش و تحول فرهنگی

در این وضعیت کوشش برآن است تا فرهنگ و دگرگونی، سنت و نوگرایی در هم آمیزد. در این مورد می‌توان به روایت "بیات در عین دگرگونی" و یا "مسیردوگانه" اشاره کرد. توضیح آن که عناصر مرکزی نیرومندند. این عناصر می‌-توانند با حفظ نیروی فرهنگ، مفاهیمی دیگر را از محیط کسب کنند

رویکردهای مختلف به یک منبع فرهنگ

اگر طبق نظر شاین یا هافستد فرهنگ‌ها را متشکل از لایه‌های مختلف بدانیم که در عمق آن مفروضات و ارزش‌هاست و لایه بیرونی آن رفتار و سبک زندگی قرار دارد. در آینده این فرهنگ‌های متکثر به دنبال آینده مطلوب خود به جایی خواهند رسید که هسته یا ارزش‌ها و مفروضات یکسان و همگونی دارند، لیکن رفتارها و سبک‌های مختلفی از آن ارزش‌ها حاصل می‌آید. زیرا تمدن و فرهنگ بر اساس نیازهایی از انسان شکل می‌گیرد. از آنجایی که این نیازها در بین انسان‌ها به سبب هویت انسانی‌شان یکسان است، پاسخی که به این نیاز در عالم برای آن‌ها وجود دارد یک منشأ خواهد داشت و یکسان خواهد بود. و از آنجایی که تمام انسان‌ها در پی پاسخ به این نیازها هستند و آنان را به طور کامل در فرهنگ‌های پیش روی خود نمی‌یابند، آینده‌های مطلوب خود را می‌سازند و به سمت آن حرکت می‌کنند و دیر یا زود به آن خواهند رسید

۸-نتیجه‌گیری

از آنجایی که فرهنگ جامعه در حقیقت هویت‌بخش یک ملت، و پشتوانه‌ی تحرک و فعالیت و توسعه‌ی هر جامعه محسوب می‌شود. و اهمیت مضاعف این موضوع برای جمهوری اسلامی ایران، مسئله چگونگی جریان دادن فرهنگ اسلامی در سطوح مختلف زندگی فردی و اجتماعی جامعه مسئله حیاتی، اساسی و تعیین‌کننده برای جامعه ما محسوب می‌شود. و لازمه این امر شناسایی تحولات و سناریوهای موجود در حوزه فرهنگ است. لذا در این مقاله با استفاده از روش شوارتز، پس از شناسایی عوامل کلیدی فرهنگ و جهانی‌شدن به عنوان مهم‌ترین نیروی پیشران آن، چهار سناریو تدوین شده است که عبارتند از:

همگونی فرهنگی

خاص‌گرایی فرهنگی

آمیزش و تحول فرهنگی

رویکردهای مختلف به یک منبع فرهنگ

که امید است در ادامه این کار، گام‌های هفت و هشت روش شوارتز، یعنی پیامدها و تعیین شاخص‌های هر سناریو به صورت دقیق‌تری انجام پذیرد.